

Месник

Петро – сільський середнячок, не тільки шоферував, а й промишляв запчастинами до автомобільної техніки: щось кудись відвозив, комусь щось привозив... Одне слово, крутився. Якось у Петра пропав мотор від автомобіля. Він, як це часто буває між односельцями, які не зовсім одне з одним дружні, подумав на сусіда Івана. Подумав і затаїв злість. День злився, два. Під вечір третього дня злість розрослася завбільшки з прищ, а ще через добу почервоніла, напухла й перетворилася на ракову пухлину – ниючу, гнійну, смердючу: якщо не розкриєш, то замучить до смерті, а розріжеш – теж небезпечно, бо хтозна, що там усередині. Злість позбавила Петра спокою в душі й тілі: він, поглинений муками, сумнівами й припущеннями, роздумує, зіставляє й вивчає. «А якщо не Іван, – жує нервову жуйку Петро, лягаючи спати, – а я його підозрюю? Якось негоже, що люди скажуть? Фактів, звичайно, немає, та й свідків теж. А може, є, а я про них не знаю?! Треба розпитати вранці – може, хтось щось десь бачив. Усяке буває». Пролежавши в ліжку ще годину з розплющеними очима і нічого путнього не придумавши, вирішує: «Іван, бо ж хто іще? Он, улітку він мені пліт завалив. Щоправда, паркан так собі, звична огорожа з тесака, загостреного зверху, та все ж: не твоє – не чіпай. Я тоді відсутні дошки

наново прибив, він навіть допомагати мені не захотів, усе віднікувався та віджартовувався, а правди не сказав. Звичайно, фактів у мене мало. Хоча хіба це не факт, що Іван учора м'ясо варив: запах стояв такий, що вся вулиця слиною стікала. Звідки в нього за теперішніх часів гроші на м'ясо? Не інакше, як мотор вкрав і вигідно продав».

Переконавшись у своїй правоті, Петро вирішив помститися. Вирішив – і почав думати як. Хоча в природі різновидам і модифікаціям помсти немає кінця, набір варіантів покарання в нього виявився невеликий: розбити сусідові вікна в будинку, умертвити курей у сараї, підмінити здорового бичка на хворого, отруїти господарську собаку, підпалити дровітню, споганити воду в колодязі. На чому зупинити свій вибір? Якому варіанту віддати перевагу? Не знає. Під ранок, знесилившись від думок, заснув тривожним сном. Увесь наступний день теж не приніс Петру заспокоєння. Помста заповзла отруйною змією в саме нутро й не давала спокою. Розгнузданість, розбещеність, поширеність помсти не приховаєш. Розперезалася так, що її важко утримати в рамках: Петро і огорожу пофарбував, і по господарству попорався, і з кумом у шинок сходив – ніде немає порятунку: бажання помститися йде за ним услід.

Помста протяжна в просторі й часі – третю годину Петро сидить за чаркою горілки, а злість на сусіда не минає. Помста погана на вигляд – чоловік увесь напружився, здибився і спітнів. Помста кепсько пахне – чоловік змокрів і покрився липким, смердючим слизом. У помсти смак зради, ненависті й люті: очі в Петра налилися кров'ю і від злості просяться назовні. Помста володіє даром заповзати у власний мозок, шлунок, печінку і там розповзатись, як спрут: ось уже четверту добу помста сиднем сидить у Петровому нутрі, де тепло, де все рідне і де ніхто не докучає розпитуваннями навіщо, для

чого й за яким правом. У помсти вовчий апетит, наситити цього монстра важко, хоч би скільки Петро старався: випили з кумом майже півлітрівку, а бажання помсти не зникло, навпаки, помста ще більше підросла і стала схожа на дріжджове тісто, що вивалюється з каструлі. Стан помститися нічим не заглушити, ні п'яним криком мужиків біля стійки бару, ні самою атмосферою шинку – кислотою і спертою від довгого й ретельного переварювання своїх відвідувачів, ні мізерним меню, що вміщується на аркуші потертого й пожовклого паперу, списаного від руки карлючками, які повідомляють, що сьогодні наявна смажена ковбаса, чипси, солоні огірки й шашлик, ні такими ж мізерними декораціями, схожими в таких корчмах одна на одну, як сестри-близнючки: на передньому плані – барна стійка з різними напоями, точніше, пляшками від напоїв, а самих напоїв, як кіт наплакав, – горілка та пиво, на задньому – пластмасові столики й стільчики. Петро п'є, але про помсту не забуває. Ах, яка це сильна штука – пам'ять! Ах, яка це тяжка праця – вигадувати помсту! Ах, яка це мука – підозрювати людину! Ах, яке це горе – злий сусід! Петро відчуває себе скривдженим, ображеним, приниженим. Приниження не дає йому нормально жити. Висновок єдиний – покарати сусіда. Знати б напевно, чи він вкрав мотор? «Він, більше нікому. Ну не Дмитро ж? Тому старий мотор не потрібен, у того дві новенькі іномарки в дворі (сини привезли з-за кордону) та ще мотоцикл на додачу. Йому нічого бруднитися. Іван, він, сволота. Цей на все здатний. Цьому тільки покажи, де погано лежить, так відразу й умикне. Не помітиш і коли».

Далеко за північ шинок випльовує Петра на свіже повітря. Сиро, тяжко, тоскно. Прощається з кумом і поволі йде до хати на автопілоті. Йде і продовжує ялозити свою «бідую». Остаточо вирішує: «Треба помститися, інакше

помста з'їсть мене, перетворить на ніщо. І це "ніщо" ще якийсь час поживе, а потім перетвориться на прах і тлін. І мене не стане. Жахливо. Страшно. Так не має бути. А як має бути?» Запитує в самого себе й собі ж відповідає: «Кожний має отримати своє, тобто Івану треба помститися. Отже, помста неминуча? Отже, вона необхідна? Чи не прикриваюся я необхідністю, як ковдрою, під якою тепло, темно і затишно, але головне – під нею не видно мстивих задумів і не чутно мстивих емоцій: під ковдрою помсті комфортно? Можливо».

Перед сном, стомлений бажанням помсти і, водночас, боязню Божого гніву, зробив остаточний вибір – зупинився на умертвінні Іванової птиці. Зупинився й почав розробляти план дій. За довгу безсонну ніч продумав усе до деталей: і як відволікатиме сусіда, і де дістане отруту, і що потім говоритиме. Прокрутивши в голові кілька разів усі деталі, заснув сном неспокійного й тривожного новоспеченого месника. Наступного дня, як і запланував напередодні, запросив у гості кума. Почали обговорювати якісь господарські справи. Слово за слово, виявилось, що без сусіда не обійтись. Запропонував кумові сходити за Іваном. Той, не знаючи про плани Петра, подався до Івана. Поки йшов, поки стукався у двері, поки сусід відчиняв, Петро не знаходив собі місця. Але як тільки почув розмову двох чоловіків, перевірів себе на швидкість реакції: за лічені хвилини, доки Іван відволікався на відвідувача, Петро перестрибнув через огорожу, добіг до сараю і, відчинивши його, сипонув на земляну підлогу отруйного порошку. Потім знову підтюпцем добіг до своїх дверей і сів на сходах, наче так і сидів.

«Усе, – сказав собі Петро, лягаючи в ліжко далеко за північ, – відбулося. Помстився. Чи полегшало на душі?» Він не знає. Поки що не знає. Поки що тільки сильно б'ється серце, так сильно, що здається, наче ось-ось

вискочить з грудей. «Може, завтра полегшає? Може...»
З тим і заснув.

Капость, яка напередодні здавалася Петру великою й відповідною, на ранок вилилася в маленький падіж курей – здохли три курки. «Це не рівнозначна помста, – подумав Петро. – Так за мотор не розплачуються». Й ухвалив мстити далі. Цього разу вирішив споганити воду в колодязі. Знову безсонна ніч, знову обмірковування необхідного сценарію. І пішло-поїхало. Рухи є, а результату немає, бо немає насичення: і те не так, і це не гоже, і така форма не прийнятна. Змучив себе до виснаження, до хвороби. «Що ж виходить? – не раз вів внутрішній діалог із собою Петро. – Хоч би скільки я мстив, хоч би як уплітав у свої дії нові хитрощі, хоч би як підключав нові резерви – помста без кінця і краю. Насичення немає».

Помста – безжальна й ненаситна, вона вимагає продовження й поповнення. Помста як ланцюгова реакція – одна злість породжує іншу, одне покарання викликає наступне. Помста виснажує. Помста підточує. Помста засмоктує. Помста об'єднує – ось уже й Іван узявся карати сусіда, ось уже й він пише сценарії та виношує злі помисли щодо Петра. Горять сараї, гине худоба, крушаться мрії й плани, а в розбиті вікна будинків заповзає слизьке тіло смерті. Їм би обом охолонути, їм би зачепитися за прихильність і чесноту, їм би зрозуміти всю небезпеку того, що трапилося. Але ж ні, помста закрутила мужиків, завертіла ними й понесла їх у тому напрямку, в якому їй потрібно. І в цій круговерті ніхто з них жодного разу не подумав про правосуддя, яке мало в таких непорозуміннях шукати правди: чи то правоохоронні органи не досконалі, а тому не мають авторитету в народі, чи то громадяни собі довіряють більше, ніж іншим. Хоч як глянь, а повернення немає, зупинки не передбачено. За однією мстивою витівкою чоловіків підстерігає інша,

й так до безкінечності. Точніше, до кінця. Помста гине у власноручно виритій ямі – ножем собі самій у спину і ... кінець. Сира, темна яма поглинула помсту, а разом із нею Петра й Івана потягла й поховала навіки. Фінал гнітючий: без оркестру, без процесії, без красивих слів. Помста самотня: самотньо лежить у холодній ямі безмовності й забуття.

Запах виживання

Тамара завжди поспішає не тому, що їй так хочеться, а через те, що конче треба: їй за день необхідно всюди встигти й багато зробити – ось і квапиться. Поспіх допомагає виживати. Поспішає на роботу, поспішає з роботи, підтюпцем пробігає продовольчим магазином, так само спішно заходить у дитячий садок за маляком. Удома на кухні теж усе бігом: прагне наготувати багато й надовго, щоб щодня не стояти біля плити – обмаль часу. Вся ця суєта, метушня і біганина її втомлюють, але що вдієш – така філософія виживання. І врешті, так багато хто живе. О! Ну, якщо багато, тоді пхикати негоже, бо разом із багатьма легко терпіти життєві труднощі. Її поспіх домашніх влаштовує, бо від Тамари не тільки пориви вітру, а й прибрана квартира, приготований обід, напрасовані й чисті чоловік, батьки чоловіка, дитина. Домашні задоволені, й жінці цього достатньо. Хоча чи достатньо? Питання з питань. Про себе Тамара не дбає – ніколи, тому все відкладає на потім: потім піде до перукаря, потім купить щось нове з одягу, потім зробить макіяж... Пригадавши про макіяж, жінка усміхнулася й сказала сама собі: «Я його як слід і робити не вмю. Так, пройдуся по поверхні обличчя, як мітлюю по підлозі: помах вліво, мазок управо – і все». Та й косметики пристойної в неї немає: дешева губна помада, дешеві

тіні, туш для вій і чорний олівець для підведення очей – ось і все причандалля для наведення краси. Яка косметика, такий і макіяж – ніякий.

Поспіх Тамару втомлює, поспіх не дає їй звернути на себе увагу, але поспіх дисциплінує й організовує її, що вже само по собі добре. Увечері падає з ніг, але відпочити ніде – квартирка крихітна, з двох прохідних кімнат. Який тут відпочинок? Тут у кожного свій куточок. Не володіння, а саме куточок, над яким кожен не владний, бо інший будь-якої миті може порушити територію кутка. І кутка – як не було. Умовність свободи і видимість достатку наявні: людина наче ізолювалася, але водночас вона в усіх на виду, людина наче на плаву, та будь-якої хвилини може потонути в тягучій в'язкості бідності. Тамара, коли вдається зазмерти у своєму кутку й залишитися на мить непоміченою, іноді мріє про достатню свободу й хороший достаток – із окремою кімнатою, розкішним ліжком, смачною вечерею, світлими й новими фіранками на вікнах. Подумки розмірковує: «Чи то свобода набула інших контурів і тому інакше зараз трактується, якимось приземлено й спрощено – хочу усамітнитися, добре попоїсти й нічого більше? Чи то мрії мої – примітивні: мрії бідняка, загнаного в кут? Усе можливо».

Малюк у сім'ї єднає всіх. Йому все можна, йому дозволено в кожному кутку побувати і скрізь погратися. На те він і малюк. Кути у квартирі об'єднує в спільну територію не тільки малюк, його головним конкурентом є телевізор: він уривається в крихітний простір убогого житла і всіх усаджує довкола інформації. «Треба ж, – каже чоловік тим, хто в колі, окресленому телевізором, – у Болівії люди страждають через нестачу води». – «Гляньте, – схлипують його батьки, – що робиться з молоддю! Хреста на них немає: крадуть, грабують, убивають». – «Де це бачено, – вигукують усі разом, – щоб зарплату затримували

на кілька місяців – це тільки в нас і лише при нашому недбайливому керівництві». Вигодує й малюк: йому подавай нову іграшку, ситну їжу й увагу, бо плакатиме. І він плаче. Його плач остаточно стирає всі умовні межі між умовними кутами убогості, плач об'єднує всіх проти всіх. Дістається й уряду, що вчасно не забезпечив народ ліками, і місцевому керівництву, яке не ремонтує дороги, й навіть власникові продовольчого магазину перепадає: він, за-
раза, продав несвіжу ковбасу.

У своєму кутку Тамара не відпочиває, вона там тільки існує. Іще спить. Спить погано, часто не висипається: який тут сон, коли всі домашні в одній купі з людських тіл. Купа щоразу пахне інакше – все залежить від з'їденого і настрою, хоча їжа і настрої взаємозв'язані: хороша їжа – гарний настрої у домочадців, погана їжа – і самопочуття нікудишне. Частіше купа пахне кислотою і поміями. І це – правда, бо звідки ж узятися хорошим запахом при мізерному, неякісному й сумнівній свіжості харчуванні? Узятися нізвідки, тому купа віддає смородом, густо замішаним на часнику. Запах часнику – ознака лютої хвороби під назвою «грип». Люди лікуються, як можуть і як їм дозволяє їхній гаманець. У Тамари в гаманці майже порожньо: за його вміст можна купити те, що медиками іменується «елементарні профілактичні засоби», а в народі просто зветься марлевою пов'язкою. На ліки і якісну їжу грошей немає. Звідси сперте повітря, звідси здуття й похмурі думки. Отже, виживання має свої запахи? Отже, так.

Кожен із жильців у крихітній квартирці Тамари стоїть на варті особистого простору і захищає його навіть запахом, тому кожен із кутів у приміщенні пахне особливо. Її кут пахне нервозністю, поспіхом і дисципліною: вона вміє і себе організувати, й інших привести до порядку. Жінкою в її кутку не пахне, бо вона не Вона,

а швидше Воно, яке тягне всіх і все на своєму горбу. Воно не пахне жінкою – Воно видає запах виживання. У кутку батьків пахне ліками, прогнилими зубами, нікотинном, гостро-нудотними випаровуваннями нічних горщиків, затхлістю, хворобливими пухлинами, старістю і смертю: власне, явної смерті тут ще немає, але тут немає й життя – тільки існування, в якому більше смертного, ніж життєвого. Кут чоловіка теж має свої запахи: тут цвіль, гнилизна, постійне нездужання й істерія, яка послаблює імунітет і загрожує перетворитися на справжню хворобу з клізмами й уколами. Запаху мужчини тут немає. Кут дитини пахне молоком, випорожненнями, постійною метушнею й невгамовною енергією – всім тим, чим і належить пахнути дитині.

Коли ж випаровування від тіл, напханих недоброякісними продуктами, і відчай жінки від власного безсилля перевалюють через усі мислимі й немислимі межі, коли просто не можна не помічати смороду, який ще трохи – і приведе до задухи, тоді Тамара внутрішньо бунтує, що зовні виливається в генеральне прибирання. У квартирі починає пахнути пральним порошком, хлоркою й іншими їдкими хімікатами, від яких батьки чоловіка починають крехтати і кашляти, а сам чоловік скаржитися на нестачу свіжого повітря. Але Тамара не звертає уваги на їхні крики й стогони, вона прагне позбутися злежалого порошу, невипраного одягу, ходінь під себе й інших свідків поганих запахів. І їй це вдається. Результат приголомшує: гнилі й кислі запахи змінюються ароматами квіткового мила і чайного дерева, квартира зі смердючої купи на деякий час перетворюється на житло, в якому поселяється порядок і запах чистоти. Щоправда, запах бідності вимити й вишкребти не вдається. Але такого завдання Тамара перед собою й не ставить. Її мета набагато менша й прозаїчніша – розчистити кути від затхлості й смороду.